

Skæbner bag et gravsted.

En retssag fra Langeland 1831

Af Harald Th. Hansen og Jens Møllerup

Følger man den smalle, fugtige vej, der snor sig ind gennem den lille skov ved Borregården i Hennemved på Sydlangeland, støder man små hundrede meter inde i skoven på en lille bakke, hvis top er omdannet til en af landets få private kirkegårde.

Et trådhegn omgiver en cirkelrund plads, hvor der er anbragt 1 stor og 6 mindre sten, alle uden indskrift. Der er for nylig plantet nogle stedsegrønne buske, og jævnlig bliver der lagt en buket blomster på stedet, men bortset fra det er det kun et stykke indhegnet skovbund, hvor de mosgroede sten rager op. De høje træer, der fuldstændig overskygger stedet, understreger dets lidt dystre stemning.

Den store samling slægtpapirer på Borregården rummer de nødvendige oplysninger om baggrunden for denne familiebegravelse, men under gennemlæsningen af de mange dokumenter fra 1800-tallets første halvdel, støder man gang på gang på de samme navne, og ved en nærmere gennemlæsning bliver man klar over at være stødt på et par personer, der har skilt sig ud fra det almindelige gennemsnit. Samtidig kan man ikke undgå at bemærke et slægtspræg, der er gået i arv gennem de første 3 generationer af familien Mogensen på Borregården. En vis stivhed parret med en stædig vedholden det, man mente var ret, samt en evne til at se længere ud, end dagligdagen krævede.

I 1830 var Ole (Oluf) Mogensen ejer af Borregården. Han var født i Søndebro i 1769, havde gennemgået en seksårig uddannelse som guldsmed i København, men var i 1813 vendt hjem og havde forpagtet gården af sin mor Christine Refsgaard, der havde omdøbt gården til Christinenlund. Et navn, den havde indtil 1917, hvor den atter fik sit gamle navn. (Artikel i Fynske Årbøger 1975).

Christine Refsgaard døde i 1825, og samme år blev gården udbudt til offentlig auktion, hvor Ole Mogensen købte den for 4480 rgd. I forvejen var en del jord blevet solgt til omkringboende lodsejere – dog således at ejeren af Christinenlund beholdt jagtretten på de pågældende parceller. En del af jorden blev købt af Mikkell Hansen på Bogetoftegård, der dog selv var fæster under grevskabet i Tranekær. I 1829 var Ole Mogensen så forsynlig at få en skriftlig bekræftelse fra køberne af de forskellige parceller på sin jagtret på det solgte areal.

„At vi underskrevne Selvejer Partialister af Gaarden Christinenlund i Hennemved i Lindelse Sogn, forrige Aar saavel som fremdeles har tilladt og aldeles for Fremtiden tillader: Gaarden Christinenlunds Hovedparcels Eier Ole Mogensen, Børn og Tienstefolk at skyde, fange og afbenytte Jagten efter alt Vildt paa vore Eendoms tilkiøbte Parcellodder fra forbemeldte Gaard Christinenlund, ligesaa dristig som skete af os selv personligen; Saa maa han og tage gode Venner med sig paa denne vores Jagt om han finder saadant for Godt.

Dette have vi egenhændig underskrevet og tilladt med 2de gode Mænds underskrift til Vitterlighed.

Christinenlund den 4 May 1829.

Hans Jacob Madsen, Mikkell Hansen, Laurs Andersen,
– Christensen, Rasmus Christensen, Laus Hansen, Hans Jensen.

Til Vitterlighed

Hans Jacob Madsen

Rasmus Jensen

Den 18. May 1830“¹

Dette skulle vise sig at være en god ide.

Den 6. januar 1831 besluttede Ole Mogensens søn, den 15-årige Mogens Johansen Mogensen sig til at gå på jagt sammen med sin lillebror og to kammerater, og de fire unge mennesker tog geværer og krudthorn med og drog afsted. Det samme indfald var imidlertid også overkommet herren til Hjortholm, forligskommissær Julianus Hastrup, så samme formiddag befandt han sig med sit jagtselskab ude ved Hannebjerg i Hennemved, hvor de to jagtselskaber

mødtes hver på sin side af et hegn på en af Bogetoftegårds marker. Drengene var på vej over mod den parcel, hvor Ole Mogensen havde jagtretten, men Julianus Hastrup må have følt sin jagtret gået for nær, og sammen med sine ledsagere gik han løs på drengene for at tage bøsserne fra dem. To af drengene forsøgte at flygte, og Hastrup, der må have været en hidsig natur, beordrede sin tjener til at sende en af de flygtende et skud hagl i benet, hvad han dog heldigvis ikke gjorde. Mogens, der havde god samvittighed, var blevet stående sammen med sin lillebror, og da Hastrup forlangte at få hans bøsse, nægtede han at udlevere den. De to flygtende var stoppet op ved truslen fra Hastrup og udleverede deres geværer, men da Mogens stædigt afslog at give sit fra sig, gik Hastrup over gevind. Han gav drengen et kraftigt spark op i skridtet med sit knæ, så han styrtede til jorden, og godsejeren tog derefter hans gevær. Mogens protesterede imidlertid kraftigt, hvorefter Hastrup tildelte ham et kar knytnæveslag i ryggen.²

De to kammerater løb nu hjem, mens Mogens og hans bror noget fortumlede gik op til Bogetoftegård for at få lidt hjælp. Hvad der derefter skete, beretter manden på Bogetoftegård dramatisk i et udateret brev.

„ – – gaar disse unge Mennesker til mit Huus for at forhøre om de ikke havde lovlig ret til at gaa med deres Bøsser paa min Eien- dom og beklagede dem at Hastrup havde fraranet dem deres Bøsser, men da jeg ikke på den Tid var hjemme, svarede min Kone paa mine veine, at de havde ret men Hastrup havde ingen. Saa svarede de dertil saa er det nok, og hun beder dem at gaae indenfor og sætte dem ned, og de gaar ind og sætter dem ned paa hver en Stol, men idet de sidder i deres rolighed og tænker ikke mer paa nogen volsom eller overfaldende maade, kommer Hastrup og hans Jagt- herrer med deres ladte Geværer og gaar ind i min Gaar, og træn- ger ind i mit Huus med hans velbevæbnede Herrer for at efter- spore hvor disse 2de mennesker blev af, men da Hastrup ser disse 2de unge mennesker sidder ved mit Bord, gaar Hastrup hen og tager Mogens Johansen i sine Klæder i brystet og trækker ham fra bordet, og til taler ham med haarde Ord, er det i Knægte her gaar, Mogens Johansen svarede ja Hastrup tiltalte ham hvor han turde

gaae ind i Grevens Huuse med saadan noget, nemlig Krudt, Hagel og en rem, han svarede, det kan ikke skyde, men Hastrup befalede at han skulle spænde det af, men han svarede nei tak det er mit, men saa svarede Hastrup jeg troer jeg kan tage det af ham, saa var der en af Jagtherrerne som svarede ja, det troer jeg ogsaa, men da Hastrup ville spænde det af ham, holdt han saa haardt ved, at Hastrup ikke kunne spænde det af, men samme herre som svarede til det, jeg tror de kan tage det af ham, og han holdt ham, men Hastrup med magt og vold spændte det af ham, over denne voldsomme Gierning bliver disse 2de Mennesker, som igien paa en udlovlig maade bliver overfalden, bliver saa fortrydelig at de næppe turde gaa hjem til deres Forældre. Da jeg ikke paa den Tid var hjemme blev min Kone og Børn saa forfærdede over denne voldsomme maade, at de faldt i Rystelse, og kunde deraf snart have faaet en Rørelse.“³

Hvorvidt Hastrup og hans venner fik noget vildt den dag, melder historien intet om, men som bytte blev der i alt fald hjemført 3 bøsser, en skyderem og krudthorn med haglpung til Hjortholm.

Parterne taget i betragtning *måtte* sagen få et efterspil. Ole Mogensen anlagde som værge for sin søn sag mod Hastrup for uberettiget at have overfaldet ham og hans venner og beslaglagt deres geværer. Han krævede de beslaglagte ting tilbageleveret og Hastrup idømt en bøde. Hastrup må nok have følt sin stilling lidt usikker, idet han den 14. juli begærede Ole Mogensen indkaldt for Langelands Herreders forligelseskommission for om muligt at ordne sagen i mindelighed. Mødet blev holdt i Rudkøbing Rådstue den 22. juli og endte uden resultat. Et nyt møde blev berammet få dage senere, men heller ikke dette bragte nogen løsning, idet Ole Mogensen slet ikke kom til det.

Nu lagde begge parter våbnene i stilling. Hastrup anlagde kontrasøgsmål mod Ole Mogensen i anledning af, at han havde ladet sine „tvende Drengbørn“ sammen med to andre unge mennesker udøve jagt på steder, hvor Hastrup havde jagtretten. Begge parter søgte nu at skaffe flest mulige støttepunkter, og her stod Hastrup svagest. Han kunne ganske vist fremlægge et dokument underskrevet af lavværgen for Ivar Johansens enke Maren Jacobsdatter,

dateret den 27. december 1830, hvor hun erklærede at have overdraget jagtretten på Hannebjerg til Hastrup, men til gengæld kunne de vidner, der også havde underskrevet dokumentet, ikke stå inde for datoen. Ja, det ene vidne erklærede endog i det første retsmøde, at han kunne huske, at man havde talt om en jagtstrid mellem Hastrup og Ole Mogensen, da papiret blev underskrevet. Det fremgik også i samme retsmøde, at det skøde, der i den anledning var blevet udstedt af Maren Jacobsdatter, var blevet udstedt den 6. januar 1831 – altså den dag, sammenstødet havde fundet sted – og først var blevet tinglyst den 29. januar.

Kort sagt, det var ikke ret overbevisende. Hvad der derimod stod fast var, at Hastrup havde jagtret på grevskabets jorder, og Bogetoftegård var fæstegård under grevskabet.

Ole Mogensen fremlagde følgende seddel for retten:

„Anmærkninger over de Personer eller Vidner, som vare Øjenvidner til at min Søn blev overfalden og mishandlet af Hastrup den 6. Januari, 1831, paa Kristinelunds Parcellodder i Hennemved Mark, saavel som hos Mickel Hansen, Bogetoft.

- 1) ungkarl Hans Peider, tjenede hos Mickel Rasmussen i Brandsby.
- 2) ungkarl Mads Hansen, tjenede hos Eiler Pedersen i Kiedebye.
- 3) Gaardmand Hans Jørgen Kristensen i Hennemved hørte at Hastrup raabte til – ? – at han skulle skyde paa en af Drostes Sønner som undløb.
- 4) Forpagter Lundsgaard paa Nordenbrogaard.
- 5) Mickel Bogetofts ældste Datter Johanne saa og hørte hvorledes at min Søn blev behandlet i Huuset af Hastrup og flere Vidner kand og gives om det giøres fornøden.

Ole Mogensen.⁴

Og så gik sagen sin gang for Langelands Herredsting. I september 1831 lavede Ole Mogensen en oversigt til sit private regnskab over sine foreløbige udgifter til vidner og stævningmænd. Det var ialt en udgift på 10 rdl, 2 mark og 3 skilling, og mere ville følge.⁵

Den 29. marts 1832 faldt dommen ved Langelands Herredsting. Ole Mogensen blev som værge for sin søn Mogens Johansen Mogen-

sen idømt en mulkt på 50 lod sølv, fordi denne havde opholdt sig på Hastrups jagtterræn, men Hastrup blev også idømt en mulkt på 50 lod sølv på grund af sin selvtægt – og dommen slutter: „— — — hvilke Mulkt indbyrdes bleve liquiderede imod hinanden“. Ligeledes blev Hastrup dømt til at tilbagelevere de konfiskerede genstande i uskadt stand samt at betale 1 rdl. sølv til Svendborg Fattigkasse for hver dag, der gik, inden tingene blev udleveret. Ole Mogensen skulle til gengæld betale sagens omkostninger med 10 rdl.⁶

Herredstinget havde i sandhed delt sol og vind lige, og Ole Mogensen appellerede sagen. Den 25. marts 1833 afsagde Den kongelige Landsoverret samt Hof- og Statsret i København den endelige dom.⁷

Proprietær Hastrup til Hjortholm blev idømt en bøde på 25 rbd. sølv til Svendborg Fattigkasse samt at tilbagelevere de konfiskerede genstande i uskadt stand til Ole Mogensen. For hver dag han sad dommen overhørig, skulle han yderligere betale 1 rbd. sølv til Svendborg Fattigkasse.

Ole Mogensen blev frifundet for Hastrups anklage for at have drevet jagt på hans terræn, men slap alligevel ikke helt, idet han skulle betale 10 rbd. sølv i sagsomkostninger samt derudover 4 rbd. sølv i mulkt for unødigt trætte. Han var nemlig ikke kommet til forligskommissionens sidste møde den 26. juli 1831.

Den 22. juni 1833 skrev Ole Mogensen til sognefoged Bruun i Lindelse:

„Christinenlund, den 22 Junii 1833

Ville De gode Ven giøre mig den Tienste at tage ud til Hr. Proprietær Hastrup til Hiortholm, før i følge den imellem os værende og ergaaen Overretsdom at affordre og modtage de 3 Jagtgeværer, Krudthorn og Hagelpung med Krudt og Hagel som Dommen ommelder, og for at være vis paa at erholde de Geværer og øvrige Dele lader jeg min ældste Søn følge med Dem da han bedst kender det alt.

Ærbødigst
O. Mogensen.“

På samme skrivelse er forneden tilføjet:

„Til den kongelige Sogne Foget C. Bruun,
Lindelse

For Udlevering af de i ovenbenævnte Dom omhandlede 3 Stk. Jagtgeværer, Hagelpung, 1 Krudthorn, har jeg af Sognefoged Christian Bruun, Lindelse modtaget — — — ? — — — kvittering.

Hjortholm d 25. Junii 1833

Hastrup“⁸

og sagen slutter med en erklæring dateret den 25. juni 1833, hvor Ole Mogensen kvitterer for modtagelsen af de så omstridte genstande.⁹

De følgende år artede sig lidt anderledes for Mogens Mogensen end normalt for en bondesøn på den tid. Han havde håndelag for mekanik og var i særdeleshed interesseret i bøsse-mageri, og i 1835 blev det ordnet således, at han kom over til bøsse-mager Jens Knudsen i Abildtorpe på Lolland, hvor han opholdt sig et års tid.¹⁰ Man kunne dog ikke undvære ham i hjemmet i Hennemved, så han kom hjem og deltog i arbejdet på gården. Han kunne dog ikke helt opgive sin kæphest og indrettede derfor et lille mekanisk værksted på Christinenlund.

I 1842 døde Ole Mogensen, og Mogens Mogensen overtog sin fødegård. Sin barndomsinteresse for jagt havde han beholdt, og han var en dygtig jæger, der ofte deltog i jagter sammen med ejerne af Skovsgård og Hjortholm (der må være sket en forsoning mellem familierne på Christinenlund og Hjortholm). Omkring 1860 anmodede ejerne af de to store gårde ham om at holde lidt opsyn med deres jagtdistrikter, hvad han gerne ville. Det bragte ham imidlertid ud i en højst ubehagelig situation med derpå følgende retssag.

Under en inspektionstur stødte Mogens Mogensen på to mænd fra sognet, der ganske åbenbart var på krybskytteri. Da han ville anholde dem, gik de til angreb på ham, og der opstod et drabeligt slagsmål. Det var en betragtelig overmagt, Mogensen her var kommet ud for, og han blev efterhånden tvunget ned og lå til sidst på

jorden med den ene af mændene ovenpå sig, mens slagene haglede ned over ham. Han havde imidlertid en lille pistol stukket ned i den ene støvle, og det lykkedes ham nu at få den frem og få affyret et skud mod den mest pågående af sine modstandere, der blev ramt i skulderen. Det afsluttede kampen, idet de to krybskytter nu tog flugten, og Mogens Mogensen kunne vakle hjem. Han var slem tilredt, og da han nåede hjem til Christinenlund, var hans store fuldskæg blevet helt stift af blod.

Sagen kunne ikke dysses ned, idet alle dens parter kendte hinanden, og den fik nu et efterspil ved retten i Rudkøbing, idet den sårede krybskytte anklagede Mogens Mogensen for mordforsøg. Retssagen startede, og under det første retsmøde blev kuglen, som distriktslæge Røse havde gravet frem af den sårede mands skulder, fremlagt som bevis i sagen. Dommeren bemærkede: „Men De havde da ikke til hensigt at dræbe manden, Mogensen?“ hvortil Mogensen svarede: „Jo, så sandelig havde jeg det.“¹¹

Mogensens iltre bemærkning var jo ikke just til fordel for ham selv, og han fandt det derfor betimeligt at skaffe sig lidt støtte i en anbefalingsskrivelse fra den tidligere præst i Lindelse, pastor Bülow. Den havde følgende ordlyd:

„Ifølge Anmodning er det mig kjært at bevidne, at jeg, i de 13 måneder jeg fungerede som Præst i Lindelse, altid fik det Indtryk af Herr Mogensen, at han var en bestemt og meget alvorlig Mand. Jeg er i fuldeste Maal overbevist om, at det Sammenstød, der havde Kamp til Følge, ikkun var en Følge af den Nidkjærhed for Jagten, hvormed Herr Mogensen omfatter denne Deel af sin Virksomhed, og af den Heftighed, som saa let opstaaer hos en Mand, navnlig en Jæger, naar der er Spørgsmaal om at udøve Jagtretten.

D. 12. April 1868

Kjøbenhavn

P. R. C. Bülow

fhv. Sognepræst for

Dybbøl.“¹²

Sagen endte med, at Mogensen måtte udrede en større bøde for sin selvtægt.

Mogens Mogensens interesser gik som tidligere nævnt ud over det almindelige, hvad nogle breve fra Nationalmuseets daværende leder, Worsaae, vidner om. Han takker heri Mogensen for nogle tilsendte stenøkser og pilespidser samt for nogle meddelelser om en gammel skanse på Ristinge Hale. Hvad den sidstnævnte angår, skriver han, at han er enig med Mogensen om de teorier, han har fremsat om skansens alder og oprindelse. Det fremgår af brevene, at der i alt fald har bestået en 8-årig forbindelse mellem de to mænd. Worsaae henviser til tidligere, ikke bevarede breve, og udbeder sig en del topografiske oplysninger om egnen ved Hennemved. At Mogensen ikke var uden litterær baggrund viser en inventarliste, han lavede over sine private samlinger. I 1860 havde han en bogsamling på 55 eksemplarer, hvad der ikke har været almindeligt i et landbohjem før højskoletankens gennembrud; derudover havde han en våbensamling på 21 numre og en møntsamling på 79 stykker.

Omkring 1860 begyndte Mogens Mogensen en kamp, der kom til at vare henved 27 år, for at få lov til at blive begravet i den lille skov på Christinenlund jord, som han elskede så højt. Bevaret er et brev af 27. december 1860 fra pastor Edsberg i Lindelse, der på biskop Engelstofts vegne forespørger, om Mogens Mogensen, eftersom han ønsker at blive begravet på sin egen jord, ønsker at udtræde af folkekirken og nedlægges i uindviet jord, eller om han ønsker en kristelig begravelse, sådan at det pågældende gravsted skal indvies ved begravelse og derefter fredes.

Mogens Mogensens første forsøg må være slået fejl, for bag på pastor Edsbergs brev har han skrevet en kladde til et brev til biskoppen, hvoraf følgende citeres:

„Højærværdige Her Biskop Engelstoft.

Deres Høiærværdighed kan vel vist endnu mindes, at underskrevne sidst i Aaret 1860 søgte Bevilling til at begraves paa min Eiendom, hvilket imidlertid ikke blev bevilget. Jeg har tænkt meget over den Ting før og sidst, men har aldrig kundet finde noget forargeligt eller ukristeligt deri, det er hverken fordi jeg anser mig bedre eller ringere end andre, det er, saa synes det mig et uskyldigt Ønske, hvormed jeg ikke mene at fortørne hverken Gud eller Mennesker.

Ifølge en ministeriel Udtalelse til en Mand i Jylland, der uden Tilladelse havde begravet et Barn paa sin Lod, synes det let at faa Tilladelsen, og jeg har derfor under Dags Dato atter indgivet et andragende desangaaende. I Deres høiærværdige meget ærede Skrivelse af 9 Februar 1861, og ligeledes ved vort personlige Møde i Fuglsbølle Skole har Deres Høiærværdighed udtalt, at De ikke vil lægge Hindringer i Veien for mit Ønskes Opfyldelse -- --¹³

Men administrationens mølle malede langsomt, og årene gik. Den 12. februar 1879 skrev politiassistent Phillipsen i Rudkøbing følgende brev:

„Til Gaardejer Mogensen i Hennetved.

I Anledning af Stedet i Deres Skov, hvor De ønsker den attraaede Familiebegravelse, hvilken Plads jeg Gaars Dato tog i Øjesyn, bedes De med omgaaende Post at opgive mig om det er Deres Hensigt specielt at indhegne Pladsen og i saa Fald af hvor stort et Kvadratindhold.

Rudkøbing d. 12/2 79

Phillipsen
 Politiassistent¹⁴

Det så omsider ud til at lysne, men afslutningen af sagen lå endnu et stykke forude. Der var formaliteter, der skulle overstås. En dag aflagde provst C. C. E. Langhoff besøg for at besigtige stedet. Derude i skoven sagde provsten, måske en smule spydigt: „Hvorfor vil De ligge her, Mogensen?“ „Fordi jeg elsker min skov“, kom det med eftertryk fra Mogensen.¹⁵

Først den 13. april 1887 fik Mogensen fra by- og herredskontoret i Rudkøbing meddelelse om, at der nu „var udfærdiget en allerhøjeste Bevilling, hvorved det tillades ham paa det nævnte Sted paa hans Ejendom at anlægge en Familiebegravelse, og at benytte samme efter forudgaaende Indvielse -- --“, og den 4. maj samme år blev bevilling og deklaration tilsendt ham.

Der havde heller ikke været megen tid at give hen af. Mogens

Mogensen døde den 1. december 1888 og blev den første, der kom til at hvile på stedet. Hans hustru, Anna Margrethe, født Christensen, overlevede ham i mange år og døde først den 6. marts 1917. Også hun blev begravet i familiegravstedet i skoven.

Noter:

- 1-9) Originaldokumenter på Borregården.
- 10) Håndskrevet slægtshistorie på Borregården af lærer P. C. Bondesen. 1873.
- 11) Mundtlig overlevering i slægten Mogensen.
- 12-14) Originaldokumenter på Borregården.
- 15) Mundtlig overlevering i slægten Mogensen.